

MISJONÆRENS POLITISKE ENGASJEMENT

av

JAKOB AANO

Foredrag holdt på den nordiske misjonskonferanse, Jönköping, august 1970. Foredraget gjengis her med små forandringer, og i den språkform det ble fremført i. Red.

I

Kunne dette emne vært gitt på et misjonærkurs for 15, for 10 år siden? Ja, ville det vært «naturlig» for 5 år siden? Og fremdeles er det mange som stusser. Politisk engasjement? Hvorfor ikke heller spørre etter misjonærens fornyelse av sin sjelevinneriver? Så lett kan trosgløden og hjertevarmen dø under tropesolens sviende styrke! Hvor lett kan ikke selve nestekjærlighetens tjeneste bli død rutine, utført i åndelig avmakt og sjelelig stress! Hvor stor er ikke faren for at den nød som slår en i møte, legemlig såvel som åndelig, den som i begynnelsen appellerte til alle ens krefter, etter en tid kanskje truet med å avstumpe og redusere ens evne og vilje til medlidelse, — ut fra ren og skjær selvoppholdelsesdrift nesten, så man ikke skulle bukke under overfor omgivelsenens dimensjoner av håpløs lidelse! Så trengtes det vel at man talte sammen om *misjonærens engasjement*. Men hvorfor ikke heller i Paulus's stil, når han formaner sin unge medarbeider Timoteus: Men lid ondt *for evangeliet* sammen med meg i Guds kraft!

Men nå er det gitt meg oppgaven å tale om misjonærens *politiske* engasjement. Og samtidig har vi jo erfart ellers på dette kurset at de nødvendige og mer tradisjonelle emnene er blitt tatt vel vare på. Så kan vi trøstig legge i veg.

Emnet er like *aktuelt* som det er *kontroversielt*. Og det er nødvendig at det blir stilt. Det kan ikke lenger avvises, selv om mi-

sjonærer fortsatt skriver under på at de ikke skal «blande seg inn i politikk» i det landet de blir sendt til.

Personlig utfordrer emnet meg på en særlig måte, siden jeg er en «tidligere misjonær», som er blitt politiker, — og som kanskje ikke hadde blitt politiker i heimlandet om jeg ikke først hadde vært misjonær i Tanganyika, i fire avgjørende år for utviklingen av såvel en sjølstendig kirke som den uavhengige nasjon Tanzania. (1959–63.)

Kanskje har min egen utviklingsgang hjulpet meg til å tenke igjennom selve problemkomplekset: Kristen, misjonær, politiker. Ikke for det, jeg tror at dette med den bekjennende kristnes grunnholdning til livet har vært en utfordring til meg hele mitt voksne liv: En kristen står i egentligste forstand i et neste-forhold til sine omgivelser, enten han er «lærd eller læg», som de gamle sa, — enten han er i lønnet kirkelig arbeid, eller han er kirke-medlem bare. Hans kall er i alle tilfelle å være «på veg til sin neste», som Luther sier. Enhver kristen vil måtte interessere seg for det samfunn han lever i, fordi ethvert samfunn består av mennesker som han som kristen står i et bestemt ansvars- og tjenesteforhold til. Og handling til beste for nesten har som oftest et politisk aspekt.

II

Men før vi går videre, må vi kanskje forsøke oss på et par definisjoner: Hva betyr nå det å være misjonær? Det har vært talt om et særskilt misjonær-embede her på kurset. Vi kan og vise til Toronto-konferansen av 1963, som understrekte det apostoliske aspekt ved den moderne misjonærs rolle: «Misjonæren er en som under Den hellige ånds ledelse av kirken særskilt betros det oppdrag å overskride grenser for å bringe vitnesbyrdet til dem som ikke ville motta evangeliet uten en særlig sendelses-akt. Dette er misjonærembedets funksjonelle særpreg.» Dette er en definisjon som ser ut til å kunne samle alle, fra «de konservative evangeliske» til romersk katolske.¹ Men helt fyllestgjørende er heller ikke denne, som m. a. Prof. Beyerhaus har vist oss. —

Personlig er jeg heller ikke fornøyd med de definisjoner som hittil har vært drøftet. Som tidligere «lekmannsmisjonær» i et undervisningsoppdrag til kirkens høgre skoler i Tanganykia, kjenner jeg meg ikke helt og naturlig «inkludert» i noen av de definisjons-forsøk jeg har støtt på. Det er som man ikke helt makter teologisk å få plass til andre enn prestevigde misjonærer innenfor definisjonene, enten man taler om «misjonærkall» eller «misjonær-embede». Men hører ikke lekmannen med, er ikke læren, jordbrukseksperten, husmoren, sjukepleieren, legen etc. misjonær i egentligste forstand, ja, så får vi slutte å tale om «det allmenne prestedømme», og så får vi slutte å «kalle» andre enn ordinerte teologer!

Det hele kan altså gjøres innviklet, eller det kan gjøres enkelt. For mitt formål kan vi nøye oss med en enkel definisjon. Jeg vil i det følgende tale om en misjonær som en person, mann eller kvinne, som er kalt av et misjonsselskap eller en kirke til å gjøre tjeneste på en misjonsmark eller i en ung kirke (i et ellers ikke-kristent — «hedensk» — miljø), direkte under selskapet/sendenigheten eller i samarbeid med, eventuelt under den unge kirke.

III

Men ut fra en slik enkel definisjon, er det da i det hele tatt relevant å tale om misjonærens *politiske* engasjement?

Mange vil avvise hele problemstillingen, ja, kalle den en avsporing. En misjonær er en kristen som har fått et ganske bestemt kall, nemlig til — i en hedensk sammenheng — å stå i «forlikelsens tjeneste» som «sendebud i Kristi sted» (2. Kor. 5, v. 18 og v. 20), — altså til å tjene menneskene med evangeliet, ikke til å drive politikk. Mange reagerer derfor i våre dager ganske kraftig når en *qua kristen* (in casu: misjonær) istemmer den radikale kritikken over «det bestående», og sier det er å blande kristendom og politikk, er å utvanne evangeliet med sosial-etiske handlingsimperativer, ja, er å svikte sitt kall. Selvsagt er alt dette kontroversielt, selvsagt er det i vår tid en fare for å erstatte evangeliets budskap om frelse ved syndsforlatelse med et sosial-politisk frelsesbudskap.

Og vi blir nødt til å tale mer om dette. Men foreløpig vil jeg forsøke å formulere en *motforestilling* til dem som avviser problemets relevans i det hele tatt: Hvis vi i dag har en tendens til å avvise en kristelig fundert samfunnskritikk, avviste vi tidligere på samme måte den misjonær som fortalte rystende historier om kommunistenes herjinger i somme misjonsland? Bebreidet vi ham at han i utvetydige ordelag tok avstand fra kommunismen som samfunnsform? Kalte vi *det* dengang å blande seg i politikk?

IV

Innfor slike tanker er det vi på nytt stiller spørsmålet: Hva er en misjonærs oppgave og kall? Kan det sies mer konkret rett inn i misjonærens virkedag, enn med Jesu egne ord til døperen Johannes's disipler: «Gå og fortell (Johannes) om det dere selv har sett og hørt: Blinde ser og lamme går, spedalske blir rensset og døde hører, døde oppstår, og fattige får høre evangeliet; og salig er den som ikke tar anstøt av meg» (Luk. 7, 22–23). Dette er både program for en misjonærs virke, og kallets innhold, nemlig *hjelp til de nødlidende og forkynnelsen av evangeliet*.

Den kristne og den misjonær som praktiserer dette program, han vil oppdage at hans arbeid både har sosiale, kulturelle og *politiske* følger. Når pionermisjonæren Alexander Mackey i Uganda bebreidet kabakaen, Mutesa, for hans grusomhet og vilkårlighet, så talte han i mot statsmakten. Misjonæren øvet med andre ord en politisk handling, — og falt i unåde. Men utvist ble han likevel ikke, — som han vel ville ha blitt i dag i mange stater. Han fikk virke til han døde, og hans gjerning har hatt avgjørende innflytelse på Ugandas nyere historie.

David Livingstone's møte med slaveriet førte til en appell til det kristne Europa om å stanse dette umenneskelige masseherjeriet og innføre ordnede tilstander med «ærlig handel og kristendom» som slagordet kom til å lyde. Og slik kunne en holde på å minne om at misjonærene, i utøvelsen av sin gjerning som Kristi sendebud, kom til å utløse politiske handlinger av uante dimensjoner i misjonslanda. Overbevisende klart går dette fram bl. a. i

Roland Oliver's lærde og fengslende studie «The Missionary Factor in East Africa».²

Eller fra vår egen tid: Når den norske misjonæren, tilsynsmann Halfdan Endresen i Cameroun møtte slaveriet i dets mest hverdagslige form, nemlig ved at bortløpne husslaver eller kvinner fra lamidoens harem søkte ly på misjonsstasjonen, så reagerte han som misjonær. Men dermed satte han seg opp mot den lovlige øvrighet. Derved «blandet han seg i politikk» på en måte som fikk store sosial-politiske følger. (Gjennom sine bøker, og gjennom Anti-slaveri-selskapet Norsk avdeling, hvor Endresen er sekretær, holdes myndighetene orientert, like til De forente nasjoner.³)

Altså, en foreløpig konklusjon må bli at misjonæren, *under utførelsen av sitt «egentlige» misjonsoppdrag*, faktisk ikke kan la være å handle slik at det på en eller annen måte har også politiske konsekvenser. Dette har da «makt-menneskene» i alle sammenhenger der misjonærene har virket, tidlig oppdaget. Misjonæren var farlig for de europeiske handelsinteresser i India, sa det britiske Øst-Indiske Handelskompani i en betenkning til Det britiske parlament i 1793: Å tillate misjonærer «to overrun India, would prove utterly destructive of the company's interests, for if 50 or 100 thousand natives were converted, that would be the end of British supremacy». Og kompaniet gir også sin egen åpenhjertige begrunnelse, nemlig at hvis den kristne tro m. v. ble overført til den hinduiske verden, «what must be the astonishment of the natives to find that we are *forbidden* to rob them, to murder and steal. We, who in 50 years have expanded our empire over the whole Indian Peninsula. How the prestige of the ruling race would suffer!»⁴ Jeg tror kompaniet så klarere når det gjaldt følgene av kristen misjon, enn mang en moderne sosiolog! — Men ikke bare råbarkedede handelsrøvere og imperiebyggere talte slik. En såkalt avansert, men i grunnen bornert, europeisk humanisme kunne tale i liknende vendinger. Antropologen Mary Kingsley, f. eks., som hørte til i kretsen omkring Bernhard Shaw, hadde en nesten naivt skråsikker oppfatning av den hvite rases overlegenhet: «I regard, not only the African, but all coloured races, as inferior — inferior in kind not in degree — to the white ra-

ces . . .» Og hun priser «the superiority of the English (by which I mean Teutons at large)» – skandinaver er altså aller nådigst inkludert som likeverdige med de engelske imperiebyggere! Men her er det misjonærene kommer inn og ødelegger tegningen. Misjonærene, hevder hun, «had failed to see this basic inferiority, they tried to empty the African mind and refill it with Christian dogma to make them equals of the white races.» «What Africa wants at present, and will want for the next 200 years at least, are workers, plantation hands, miners, and seamen.»⁵

Fra en helt annen kant kom anklagen mot misjonærene for å være agenter for vestlig kapitalistisk imperialisme. For en marxistisk historiker er det nesten utenkelig at misjonæren kan ha reist ut på privat og personlig initiativ uten å «representere» noen politisk maktgruppe. (Jfr. Stalins spørsmål: «Hvor mange divisjoner har paven»?) På en nesten primitiv måte kommer dette fram i et ungarsk historieverk om Afrika fra 1961 (Endre Sik: «Histoire de L'Afrique Noire»), som tar det for gitt at enhver europeer som dukker opp på den afrikanske arenaen, enten han er kjøpmann, oppdager eller misjonær, helt selsagt må være instrument for sitt lands regjering. Slik tolker han Mungo Park's oppdagelsesreiser i Niger-regionen i 1795. Og beint fram latterlig blir det når han ser motivene for den tyske pionermisjonæren Johann Ludwig Krapf's reiser i Øst-Afrika på samme måten: De er beviser på at Tyskland allerede i 1840-åra hadde territoriale ambisjoner i Tanganykia. Det betydde ingen ting for Sik's politisk-ideologiske bevisføring at «Tyskland» som nasjon ikke eksisterte på det tidspunkt, og heller ikke at tyskeren Krapf jo var i tjeneste i et engelsk misjonsselskap (CMS)!⁶ På liknende vis har argumentasjonen mot misjonen vært ført fra marxistisk kommunistisk hold like til denne dag: Det å være misjonær blir i seg selv en suspekt *politisk* handling (jfr. Burma og Kina f. eks.)

V

Når det gjelder Afrika (og delvis også Asia), som jo var under europeisk koloni-administrasjon i det meste av den tiden da misjonsaktiviteten var størst, er det vel riktig å si følgende: De aller

fleste misjonærer kom ut med den enkle motivering å bringe det kristne budskap om syndsforlatelse og frelse til «de som vandret i mørke». Mange misjonsselskap lar da også misjonærene love at de ikke skal «blande seg inn i landets politikk», – og de fleste har ikke hatt noen vansker med å arbeide «upolitisk». Halfdan Endresen sier det slik, at man skal ikke *søke* de situasjoner som gjør at man kommer i konflikt med myndighetene, hverken de lokale stamme-styresmakter eller koloni-herrene. Men om en blir møtt av en tragisk utfordring, skal man heller ikke vike unna for å handle, selv om det kan bli tolket som om man handler «politisk». Dette førte for Endresens vedkommende, og for mange med ham, i direkte forlengelse av hans misjonærkall, til handlinger som i seg selv innebar kritikk av samfunnets politiske praksis.⁷

Det er nok mulig at misjonærer flest aksepterte kolonistyret i Afrika nokså refleksjonsløst, i alle fall i begynnelsen. Men da skal man også sette seg inn i pionermisjonærens situasjon. Tilstanden var nemlig slik som historikeren Margery Perham karakteriserer den i boka «The Colonial Reckoning»⁸:

«Once the white man had entered Africa, one might almost say once his modern rifle had reached Africa, the option was no longer between the old freedom and the new colonial rule. It was between that rule and anarchy. Read the ghastly story of the Arab slave trade on the eve of European annexation, or of the murderous raiding that pierced into the regions of the Upper Nile from Egypt and Sudan . . . Albert Schweitzer once wrote – and he should know – the independence of the primitive is lost at the moment when the first white man's boat arrives with powder or rum, salt or fabrics. Government with all its faults was a thousand times better than the unregulated contact of men, white, brown or black, armed with terrible power to corrupt and destroy.»

Etter hvert ble det likevel for flere og flere misjonærer slik at de stilte seg kritiske mot kolonistyret. Man så nok at det kunne bli énsidig og urettferdig kritisert mange ganger, men likevel følte man det som en umulig styreform, og kjente en klar identifikasjon med de nasjonale aspirasjoner. For noen få førte dette til aktivt politisk arbeid i misjonslandet. De ble dradd inn i en po-

litisk strid ut fra en kristen rettferdstenkning. Vi kan tenke på tidligere statsminister i Sør-Rhodesia, misjonæren Garfield Todd. Vi kan bare gjette hva det må ha kostet ham, å kaste seg inn i en bitter politisk strid i et rasistisk samfunn. Hans sak led nederlag. Men skal han fordømmes for dette engasjement? Er det ikke hans linje som representerte det kristne, det humane og anstendige alternativ i Sentral-Afrika? Eller vi kan nevne misjonæren Barbro Johansson som ble TANU-politiker, og som helt har identifisert seg med byggingen av den nye staten Tanzania.

Kan man si at det var å svikte et misjonærkall når noen følte seg tvunget av den situasjonen de ble ført opp i gjennom sitt arbeid som misjonær, til å måtte ta på seg slike politiske oppgaver?

VI

De fleste misjonærer har likevel ikke engasjert seg politisk. De har holdt seg unna landets myndigheter etter beste evne, de har ønsket å være mest mulig «anonyme», travelt opptatt med å tjene i den kirke de er plassert i, med de særlige oppgaver de er satt til å fylle. De har vært lærere i misjonens etter hvert imponerende skoleverk, de har vært sjukepleiere og leger i et vidt organisert sjukehus- og helse-stell. De har vært jordbruks-kyndige, bygningsmenn og ingeniører, de har vært husmor-misjonærer. Og de har vært prestevidde misjonærer. Oppgavene har vært forskjellige, men deres kall har vært det samme, like til denne dag: å øve en misjonærs gjerning, å være et Kristus-vitne i handling og ord, i et miljø som var fremmed for evangeliet. For misjonærer flest var dette alltid deres kall og deres stadige utfordring, — mot alle ytre påkjenninger fra uvennlige omgivelser, kollega-friksjoner, tropiske stress- og sjukdomspåkjenninger og ofte følelse av åndelig avmakt og personlig tilkortkomming overfor det høye, hellige kall. Heime ville de på samme måte ha kjent det som sitt kall å være personlig engasjerte kristne, under de samme utfordringer, i sin kallsgjerning, som aktive i menigheten, som «lekmenn» eller kirkelig ansatte. De ville nok vært politisk interesserte, — det er de fleste misjonærer, har jeg funnet ut, særlig etter at jeg selv

ble aktiv politiker! Men de ville ellers ha vært politisk passive, som vi sier. Og like naturlig har de funnet det som misjonærer og, å la være å «blande seg i politikk».

VII

Men likevel hendte det både for en og flere, som vi har sett, at nettopp når de var engasjert i tjenesten for evangeliet i vitnesbyrd i ord og gjerning, med det siktemål at medmennesker skulle komme til troen eller styrkes i troen, så oppdaget de at det å interessere seg for mennesker, det fører til at en kommer inn i politikkens kraftfelt, kunne man nesten si. Ikke minst blir dette i dag nesten uunngåelig for en som kommer fra de nordiske velferds-samfunn til den tredje verdens forskjellige samfunn med deres massive nød. All den menneskelige lidelse og fornedrelse man møter på nært hold, og ikke minst fordi man i misjonssammenheng kommer menneskene så nær, *må* føre til reaksjoner. Det var jo for å tjene mennesker i nød du kom. Så oppdager du at nøden ikke bare har sin grunn i «fattigdom, sykdom, uvidenhet» som isolerte størrer, og heller ikke bare på grunn av uvidenhet om det glade budskap som du er satt til å formidle. Du oppdager at ditt arbeid som misjonær blir hindret, ja, kanskje umuliggjort på grunn av samfunnsforholdene. Når slummens realitet umuliggjør selve forkynnelsen av Frelsens evangelium, latterliggjør ethvert forsøk på å realisere et kristent familieliv, hindrer alminnelig ærlighet og sømmelighet, når barn skal vokse opp, når ungdom skal bli voksne i et morass av menneskelig fornedrelse, når kvinner fra puperteten er ubeskyttet mot uønskede og gjentatte sangerskap, med fødsel i vanære, med vanmakt overfor barns lidelse og død, etc. etc., ja, da avstumpes selve den menneskelige personlighetskjerne, så grunnlag for personlig tro og vilje til kristen miljøpåvirkning er ikke-eksisterende. For ikke å snakke om når alt dette blir oppspedd med såkalte «vestlige» livsideal, uten livsstandard og etiske normer i det hele tatt. Er det da rart at unge kallsbevisste mennesker blir såkalt «radikale» og spør om det ikke er noe ved selve samfunnssystemet som er et hinder for at evangeliet

kan nå fram og forvandle mennesker? Ja, at man fantaserer om «Revolusjon i Guds navn?», for å minne om en karakteristisk bok-tittel.⁹

Og så begynner du å spørre etter både årsaker og botemidler. «Verden ligger i det onde», sier den gamle boka, og det stadfestes på nytt. Men som kristen må du spørre videre: Er det ikke noe å gjøre med dette? Er du ikke som kristen, som misjonær, satt til å kjempe mot det onde som regjerer verden? Jo, der urett finnes, der maner evangeliet til kamp for rett, for kjærlighet, for godhet. Og som misjonær kjente du deg nødsaget til å handle:

a. Det måtte bli en stillingtagen mot kolonistyret. Men det var tross alt forholdsvis enkelt. Den franske og den engelske koloni-administrasjonen tålte til en viss grad kritikk. Den vest-europeiske frihetstradisjon garanterte en viss ytringsfrihet i de fleste kolonier. I det franske og engelske Afrika førte dette til en storstilt nasjonal frigjøring, som vi har sett.

b. Men i den sørlige del av Afrika har det ført til en mer og mer beinhard motstand og knebling av all frihetstrang, enten det gjelder Portugals kolonier, Rhodesia eller i aller høyeste grad Sør-Afrika. Der blir enhver kristen handling politisk, kan man si, det å leve som en kristen bror over rasegrensene er jo kriminalisert. I slike tilfelle blir det ikke spørsmål om politisk engasjement eller ikke, men om hvordan man skal greie å leve med sitt politiske engasjement slik at man kan tjene som misjonær.

c. Når det gjelder Sør-Amerika, er det politiske engasjement som en misjonær kan stå overfor, delvis av en annen karakter. Her er det man ikke minst taler om forandring av «strukturene». For Sør-Amerika er jo fra naturens hånd umåtelig rikt. Men det er vanstyre i de ulike stater som skaper de håpløse sosiale vilkår, kår som stiller seg i veien for en misjonærs virke som et Kristusvitne.

d. Et nytt problem er virksomheten for en misjonær i de nye dekolonialiserte statene i Afrika og Asia. De fleste har fra første stund ønsket å være lojale mot de nye nasjonale regjeringer. Men nå som før, ser de mangt som ikke er bra i de samfunn der de har sitt virke. Og de finner at de nye herskere kan være uhyre hårsåre

overfor kritikk. *Prinsipielt* er man ofte sympatisk innstilt og engasjert for det nye regimet. Men nettopp fordi man har håp og tro på den nye framtid i vedkommende land, kan man ikke unnskyldte åpenbare brudd på menneskerettene og farlige tendenser til korrump praksis. Man ser jo at det ødelegger en god begynnelse i de nye stater. Da står misjonæren overfor den store faren at han praktiserer «double standards»: I Rhodesia sitter afrikanske nasjonalister «i forvaring», som det heter, under verdens og misjonærenes åpne kritikk. Men i selvstendige afrikanske stater sitter politiske motstandere fengslet i årevis uten lov og dom. Og her må misjonæren, enda han vet det, ofte tie stille. Men det blir et fryktelig etisk og kristelig dilemma for en misjonær, når han må være stum overfor slik uverdigg praksis, for i det hele tatt å få virke i vedkommende land og for ikke å skade den kirke han tjener i. Men verre er det når også somme misjonærer åpenlyst aksepterer en slik praksis som «nødvendig» det ene sted, men samtidig fordømmer den som en forbrytelse et annet sted. Som når det kan sies fra misjonærhold følgende, referert fra en diskusjon på en misjonærsamling i Afrika: «Man var ikke enig med mig om at man nødvendigvis skal protestere der, hvor åndelig frihed er nægtet. I kommunistiske lande f. eks. kan det være nødvendigt i en årrække at nægte talefrihed, og det må man respektere.»¹⁰

Her vil jeg understreke min dissens så sterkt jeg kan: Det man fordømmer i Etiopia, kan man ikke unnskyldte i Tanzania, for nå å konkretisere prinsippene, bare «fordi man syntes godt om det sosialistiske styre der».¹¹ Nei, protest mot krenkelser av grunnleggende menneskeretter må ikke kjenne lande- eller system-grenser. Da fører det til en politisk-etisk balansegang som ender i hykleri. Den énsidige kritikk mot USA og Vesten, mens hele den sosialistiske verden gikk fullstendig fri (slik det skjedde på Uppsalamøtet), nærmer seg etter min mening en slik karakteristikk. Da er det ærligere å erkjenne sitt kirkepolitiske dilemma, slik man forsøkte det i Evian, — og holde seg til prinsipp-erklæringene.

Misjonæren vil således komme i mange vanskelige valgsituasjoner. Kanskje han må tie, enda han finner det vanskelig, for tje-nestens skyld. Men da må han vite at å tie, er også en politisk

handling. Misjonæren er blitt bebreidet for å ha tiet for meget. De fleste afrikanske ledere har meget godt å si om resultatet av misjonærenes virke. Men en mann som Tom Mboya f. eks. bebreidet likevel nokså énsidig misjonærenes manglende kritiske holdning overfor kolonimaktene. «In no case», sier han, kan han huske at en eneste misjonær har fordømt koloni-systemet og tatt afrikanernes parti i politiske og sosiale spørsmål.¹² Personlig mener jeg at en slik énsidig kritikk er urettferdig mot misjonærene og det misjonen har representert. Mange misjonærer har vist våken kritikk, ikke minst på det sosial-etiske planet. Og enda viktigere: surdeigen i det budskap de har formidlet, har vært selve våpenarsenalet for afrikansk fridomskamp, noe som svært mange afrikanske ledere har vært fullt oppmerksomme på. Og den kjente Afrika-forskeren Roland Oliver skrev i 1959 at enda misjonærer flest «were born, as it were, into the establishment and took longer to reach radical positions, yet nothing is more certain than that to-day — the most orthodox African members of the most orthodox Christian denominations are politically in the nationalist camp; and the question is now to be faced as to whether it is not their Christian faith — and not any deviation from it — which has placed them there.»¹³

En bestemt politisk bevegelse blir misjonærene derimot idag bebreidet at de *har* tatt politisk standpunkt *i mot*, og det er kommunismen, slik den f. eks. manifesterte seg i den kommunistiske frammarsj i Kina. Denne kom da òg til å få skjebnesvangre følger for misjonen. Men man blir fristet til å stille et spørsmål: Hva skulle ellers misjonærene ha gjort? De opplevde jo gang på gang at kommunistisk seier betydde slutten på alt misjonsarbeid og forsøk på utryddelse av all kristendom. På den andre siden opplevde vi en tid den rene lovprising av Chiang Kai-shek og hans reformer. Det kan vel òg dømmes med megen etterpåkløkskap i dag. Likevel står det fast, at Kina under Chiang, som Taiwan i dag, står som eksempel for all verden på vilje til å praktisere den grunnleggende menneskerett som full religionsfrihet er. Altså selve eksistensen for misjonen. Er da misjonærenes sympati å undres på? I det hele viser misjonærene, hvor de er, en rørende vilje

til lojalitet og identifikasjon med det folk og den stat de arbeider i, — *bare de får lov til å være og virke der*. Og det er en ikke helt ukristelig dyd! Likevel er det en grense for slik lojalitet. Og *den* er det i første rekke sosialistiske og kommunistiske regimer som utfordrer. Slik som når det i dag heter, at på Cuba f. eks. er misjonens og kirkens eneste sjanse «å integreres i den revolusjonære bevegelse». Men det betyr jo fullstendig underkastelse, for kommunismen på Cuba tåler ikke at kirken er «statens samvittighet». ¹⁴ Likevel må det gå an å være enige om at «undertiden har det vært skadelig for evangeliets forkynnelse at man har tiet» (K. E. Wienberg). ¹⁵

Men her er vi ved et nytt dilemma: De som i dag bebreider kirken og misjonærene at de ikke talte, at de alt for lett aksepterte de samfunnsstrukturer der de arbeidet, de bebreider misjonærene om de i dag øver den mest forsiktige form for samfunnskritikk! Realiteten er jo at i svært mange av de land som misjonen i dag arbeider i, og det gjelder også mange av de nye nasjonalstater, er det umulig å tale mot regjeringsmakten. Gjør man det, kan man skade den kirke man er sendt ut for å tjene og man blir utvist på korteste varsel.

VIII

I dag er det faktisk mindre spillerom for politisk aktivitet for den enkelte misjonær på hans arbeidsområde enn noen gang før. Men nettopp denne situasjonen bør drive misjonæren til å bli politisk våken og ansvarlig. Han bør vite mer om politikk enn hans forgjenger. Han bør vite noe både om samfunnssystemer og strukturer (for å bruke et moteord). Og han bør så saklig og så fyldig som mulig informere hjemover om sine arbeidsvilkår. Men i praksis er det hans kall nå som før å virke — i ord og gjerning — som *misjonær*.

a. Det vil si at han må virke ved et kristent eksempel. En ansvarlig misjonær vil vite at han blir lagt merke til i det land han arbeider. Han må aldri tro at han kan være anonym i et utviklingsland, — eller et misjonsland, for å holde oss i den gamle ter-

minologien. Heller ikke en såkalt korttidseksperter. Derfor er *misjonærens grunnholdning* så avgjørende for hans virke. Grunnholdningen til de kristne verdier, til etiske standarder, til de mennesker han skal arbeide sammen med, både hvite medarbeidere og fargede. Men det betyr ikke at ord ingenting har å si. Enhver kontakt med mennesker der han arbeider, enhver samtale har mening i misjonssammenheng.

Og det en misjonær er kalt til i en hvilken som helst sammenheng han står, det er å formidle et Kristus-vitnesbyrd i ord og handling. Enten han liker vedkommende lands samfunnssystem eller stiller seg kritisk eller avvisende til det, så har han et kall å formidle: Guds Gode Budskap til alle mennesker. Og det vil for misjonæren si: De mennesker *han* møter på sin veg!

b. Ikke minst tror jeg på en *dialog mellom kirkens medlemmer* for å formidle en større ansvarskjensle overfor sosial-etiske og politiske utfordringer. Her er stoffet fra Uppsala og andre internasjonale konferanser av stor verdi. Man kan si til kirkens folk, ledere og øvrige lemmer: Dette er kirkens forpliktelse, disse tanker om et rettferdig samfunn er det enhver kristens kall å virke for å realisere i folket. Og her er det sannelig nødvendig å gjøre oppmerksom på foreldede strukturer, og arbeide for radikale brudd med systemer som hindrer sosiale og politiske forandringer. Men samtidig er det nødvendig at den utålmodige – kanskje unge og politisk radikale – misjonær, som gjerne er kritisk overfor det samfunnssystem Vesten representerer og har «påtvunget» den tredje verden, ikke blir forledet til den fatale feillesning av Bibelen, som om den hevdet at «Vesten ligger i det onde». Som om frelsen ligger i en forandring av strukturene, fra en urettferdig og ond «kapitalisme» til en rettvis og god «sosialisme». Ikke kapitalisme evt. sosialisme er frelsesveg. Tvert i mot. Kapitalister og kommunister må omvende seg, – og bli frelst. *Det* er det misjonærens kall å meddele en uvillig verden! For nå som før er det *verden* som ligger i det onde, menneskenes verden. «Mennesket har intet å frykte uten mennesket». Det kristne budskap går ut på å frelse menneskene, forløse og forvandle dem, så de kan ta kampen opp, ikke mot *de gamle* først og fremst, men mot

«den gamle (Adam)», så de kan frigjøres fra seg selv til tjeneste for et samfunn som respekterer menneskenes likeverd, enten de tror på en kapitalistisk samfunnsmodell, eller de drømmer om endelig engang — etter alle bitre skuffelser overfor resultatene til nå — å realisere «en sosialisme med et menneskelig ansikt».

c. Misjonærens oppgave blir i denne sammenheng den *indirekte*, — og det kanskje enda mer enn før, — nemlig den som kan skje ved eksempel og påvirkning. Har han oppnådd tillit i den kirke han tjener, kan han gjøre meget for at de store prinsipperklæringer fra kirkekongressene blir en utfordring i kirkens hverdag. Han får medvirke til en bevisstgjøring av det sosial-etiske ansvar blant kirkens lemmer, så det utvikles en aktiv handlingsvilje i samfunnssammenheng. Det er kirken i vedkommende land som må utvikle sitt sosial-etiske engasjement, og dermed medvirke til politisk handling på den kristne nestekjærlighets grunn.

d. Det er kirken i vedkommende land som skal være «statens samvittighet» (jfr. skriftet «Kirkens Grunn», Norge 1943),¹⁶ ikke den fremmede misjonæren.

Han skal være misjonær, det er «utsendt». Ikke som samfunnsrefser, ikke som politisk reformator eller revolusjonær, men som herold for et uforanderlig åndelig budskap, til en forandret verden. «Mod til mission» taler Erik W. Nielsen om i denne sammenheng.¹⁷ Enten misjonæren arbeider i et land og i en kirke der han er velkommen og der hans vitnesbyrd blir vel mottatt, eller han lever i fiendtlige omgivelser, så er hans kall det samme: Å arbeide mens det er dag, å gjøre en misjonærs gjerning, å formidle Det glade budskap. For det budskap er for alle folk, og kanskje mest for dem som avviser det og helst ønsker misjonæren og den kirke han representerer, langt bort, ikke dit pepperen gror, men motsatt, dit pepperen blir eksportert, — «med profitt? Naturligvis!» (for å sitere Peer Gynt).

Misjonæren *blir*, med eller uten statens og den nasjonale kirkes velvilje, *så lenge han blir tålt*. For det grunnleggende faktum består, at *misjonær betyr utsendt*. Og det er det han er, sendt av Gud

til verden med et bestemt oppdrag, gitt og formulert av ham som sa «likesom Faderen har utsendt meg, sender også jeg dere» (Johs. 20, 21). Misjonærene står fremdeles som redskaper i det samme frelsesverk som Jesus var sendt til verden for å fullføre. Misjonens hovedanliggende er nå og alltid å dra ut i den Hellige Ånds kraft med budskapet om syndenes forlatelse i Jesus Kristus. Ved sin lidelse, død og oppstandelse forlikte Kristus verden med Gud. Derfor kalles sendebudstjenesten forlikelsens tjeneste. Først når menneskene blir forlikt med Gud, kan de i sannhet forlikes med hverandre.

At dette også får sosiale og politiske konsekvenser, er misjonen som historisk faktum et levende vitnesbyrd om. Og som vi har forsøkt å vise, er dette erkjent av mange, både sympatisører og motstandere av misjonens verdensvide aktivitet. Noen så det tidlig, og fryktet følgene, slik som det Øst-indiske kompani i 1793 og humanisten Mary Kingsley hundre år etterpå. Andre så det med tilslutning. En til fortjener å bli hørt i denne sammenheng, nemlig Sir Harry Jonston, den første guvernør i Nyasaland. Om ham sier Roland Oliver at han aldri som voksen var en bekjennende kristen. Men han var en mann av sjelden intellektuell integritet, og han så klart kristendommens avgjørende innflytelse i historien. Han var ingen sentimental negrofil, sier Oliver, og slik som han absolutt ikke beklaget normannernes omstrukturering av England, slik mente han at Afrika trengte å underkastes en liknende disiplin. Men, føyer han til, de som innbilte seg at «this black and yellow world was to be governed with a genial despotism (that smacked the naked negro on the back in half contemptuous admiration of his big muscles and satisfaction that they were going to be employed in the white man's Work), — such people forgot that Christianity had been there before them, and had sown the dragon's teeth of education. For two thousand years Christianity had been defying with impunity Nature's most pitiless law of the survival of the fittest. It had been tendering the hand of the feeble in mind and body. It had been curing the sick and sparing the deformed. It had been educating the backward and enunciating equal rights on the part of all races of Man,

whether they were black or yellow, pink or bronze, naked or barbarous, clothed or civilized.»¹⁸

Sosiale og politiske konsekvenser? Engasjement for en bedre verden, en rettferdigere samfunnsstruktur, medansvar for et menneskeligere samfunn, for en bedre internasjonal rettsorden? Så sannelig! Alt dette vil kirken, vil kristne, vil misjonærer gjerne arbeide for, som ansvarlige samfunnsborgere. Men, som Bonhoeffer sier, «den kristne har intet monopol på gode gjerninger». Keiserens herredømme omfatter et vidt område, — ja, det meste av det område som også er omfattet av kristnes arbeidsfelt i sosial-etisk sammenheng. Men det skal en kristen — in casu, misjonær — til å presentere det evangelium som er for alle, både han i slummen og han i Beverly Hills. For midt i alt kall til engasjement for «social action», politisk standpunkttagen, etc., overlever de evige spørsmål, «the Night Questions», som Victor Fiddes taler om:

«The programatic questions can be solved by sensible men everywhere, but the night questions find their answer only in the Christian Gospel. There is nothing outside the Christian Gospel to witness to the fact that man came from God and must return to the Father, and, while here, do the Father's will.»¹⁹

Til jordens ender, lød oppdraget fra Ham som gav det, skal budskapet om Riket lyde. Og til tidens ende skal det lyde. Inntil Han selv oppfyller løftet om en ny himmel og en ny jord, der rettferdighet bor!

*Da Riket er med solekår
til syne og til stede,
i evighetens gyllenår
med rett og fred og glede.*

NOTER

¹ Nordisk Missions-Tidsskrift 1970 s. 77. Se og Roland Allan: The Ministry of the Spirit s. 65.

² Roland Oliver: The Missionary Factor in East Africa (1951). Se særlig siste kap.: Mission, Church and State.

³ Halfdan Endresen: Solgt som slave (1964). I slavenes spor (1969).

- ⁴ Sverre H. Smebye: Misjonens u-hjelpserfaringer, i boka Norge og U-hjelpen s. 167.
- ⁵ *Journal of African History* 1963 s. 99ff.
- ⁶ *Journal of African History* 1963 s. 129ff.
- ⁷ Se ovenfor, note 3.
- ⁸ Margery Perham: *The Colonial Reckoning* (1961).
- ⁹ Andreas Skartveit (red.): *Revolusjon i Guds navn?* (1969).
- ¹⁰ *Nordisk Missions-Tidsskrift* 1970 s. 91.
- ¹¹ Som ovenfor, note 10.
- ¹² Tom Mboya: *Freedom and after* s. 20.
- ¹³ *The Twentieth Century*, April 1959 s. 364.
- ¹⁴ *Synspunkt* (Det danske missionselskabs forlag) nr. 2, 1969 s. 18.
- ¹⁵ *Nordisk Missions-Tidsskrift* 1970 s. 88.
- ¹⁶ De norske bispers hyrdebrev «Kirkens grunn», 1943.
- ¹⁷ *Synspunkt* nr. 1, 1968 s. 36.
- ¹⁸ Se ovenfor note 13.
- ¹⁹ *Christianity Today*, July 31, 1970 s. 5.